

Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015

Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015

2014

RAPPORT FOR OPFYLDELSE AF MÅL I FORSVARSMINISTERIETS KLIMA- OG ENERGISTRATEGI SAMT MILJØ- OG NATURSTRATEGI

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	1
Indledning.....	3
Resumé	4
Oversigt over målopfyldelse 2014.....	7
Målopfyldelse for Forsvarsministeriets klima- og energistrategi.....	9
1.1 Energieffektivisering i bygninger	10
1.1.1 Optimering af bygningsmassen	10
1.1.2 Byggestandarder	11
1.1.3 Certificering	11
1.1.4 Automatisering	11
1.2 Energi og miljø i operationer.....	13
1.2.1 Analyser	13
1.2.2 Materiel	15
1.2.3 Adfærdsændringer.....	17
1.3 Vedvarende energi og energiomlægning.....	18
1.3.1 Analyser og fastlæggelse af mål.....	18
1.3.2 Forsøgsprojekter og etablering af vedvarende energianlæg	18
1.4 Klima- og energirigtig adfærd	19
1.4.1 Ændret medarbejderadfærd	19
1.5 Klimaregnskab	21
1.5.1 Årlige regnskaber og opgørelser.....	21
1.6 Energiledelse	22

1.6.1 Indførelse af energiledelse.....	22
Målopfyldelse for Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi.....	23
2.1 Miljø- og energirigtige indkøb	24
2.1.1 Miljø- og energihensyn i indkøbspolitikken og interne retningslinjer	24
2.1.2 Miljø- og energihensyn ved indkøb og større udbud	25
2.2 Naturbeskyttelse	26
2.2.1 Samarbejde og ekstensivering af drift.....	26
2.2.2 International naturbeskyttelse.....	26
2.2.3 Rekreativ brug, formidling og dialog	26
2.3 Beskyttelse af drikkevandsressourcer	27
2.3.1 Kortlægning og registrering	27
2.3.2 Forureningsundersøgelser og indsatsplaner	27
2.3.3 Forebyggelse.....	28
2.4 Affaldshåndtering	29
2.4.1 Affaldsproduktion, genanvendelse og deponering	29
2.4.2 Affaldskortlægning og registrering.....	30
2.4.3 Kampagner og uddannelse	31
2.5 Støjreduktion	32
2.5.1 Støjdata.....	32
2.5.2 Øget information og dialog om støjforhold	33
2.5.3 Støjbegrænsende tiltag	33
2.6 Miljøledelse.....	35
2.6.1 Indførelse af miljøledelse.....	35

INDLEDNING

Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 samt miljø- og naturstrategi 2012-2015 blev udgivet henholdsvis 19. april og 4. juni 2012.

Forsvarsministeriet har etableret en styregruppe for miljø- og energiområdet, som skal medvirke til at sikre implementeringen af Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 samt miljø- og naturstrategi 2012-2015. Styregruppen er sammensat af repræsentanter fra Forsvarsministeriets departement herunder Forsvarsministeriets Interne Revision, Den Værnsfælles Forsvarskommando, Beredskabsstyrelsen, Hjemmeværnskommandoen, Forsvarets Efterretningstjeneste, Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse og Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

Styregruppen for miljø- og energiområdet afgiver en årlig statusrapport for opnåelse af målene i hver af de to strategier til Forsvarsministeriets departement. Årsrapporten godkendes i koncernledelsen og sendes til orientering i forligskredsen bag henholdsvis forsvarsforliget og beredskabsforliget samt forsvarsudvalget før den offentliggøres.

Styregruppens rapportering om fremdrift for de to strategiers mål sker på baggrund af myndighedernes oplysninger om, hvorledes målopfyldelsen for hvert enkelt mål i begge strategier er sikret.

RESUMÉ

Rapporten omfatter status for de mål, som skal opfyldes i 2014 i henhold til Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015, samt miljø- og naturstrategi 2012-2015. Derudover indgår de mål fra 2012 og 2013, der endnu ikke er blevet opfyldt.

FORSVARSMINISTERIET KLIMA- OG ENERGISTRATEGI – MÅLOPFYLDELSE 2014:

Det overordnede mål (mission) med klima- og energistrategien er, at Forsvarsministeriet med underlagte myndigheder i sit arbejde for fred og sikkerhed, herhjemme og i udlandet, skal nedbringe energiforbruget og ikke unødigt bidrage til klimaforandringer.

Forsvarsministeriet med underlagte myndigheder har i forhold til klima- og energistrategien opfyldt to ud af de i alt fire mål, der var fastsat til opfyldelse i 2014, og to mål er delvist opfyldt. Derudover er der fem mål, som blev delvist opfyldt i 2013. Af disse er ét opfyldt og fire fortsat delvist opfyldt. Yderligere er der ét mål i strategien, som ikke blev opfyldt i 2012, og dette er fortsat kun delvist opfyldt. Målopfyldelsen i 2014 omfatter fire ud af seks fokusområder i klima- og energistrategien.

Forsvarsministeriet har fokus på energieffektivisering i bygninger. Anvendelsen af bygningsmassen er optimeret ved, at der i 2014 blev gennemført energieffektiviseringer for 37 mio. kr. Samlet set er der i perioden 2011-2014 blevet gennemført energieffektiviseringer for 208 mio. kr. Der er desuden etableret fjernaflæsning på næsten alle el-målere og ca. halvdelen af fjernvarme- og vandmålerne for at etablere grundlag for at anvende intelligent automatiseret styring af energiforbruget i bygninger.

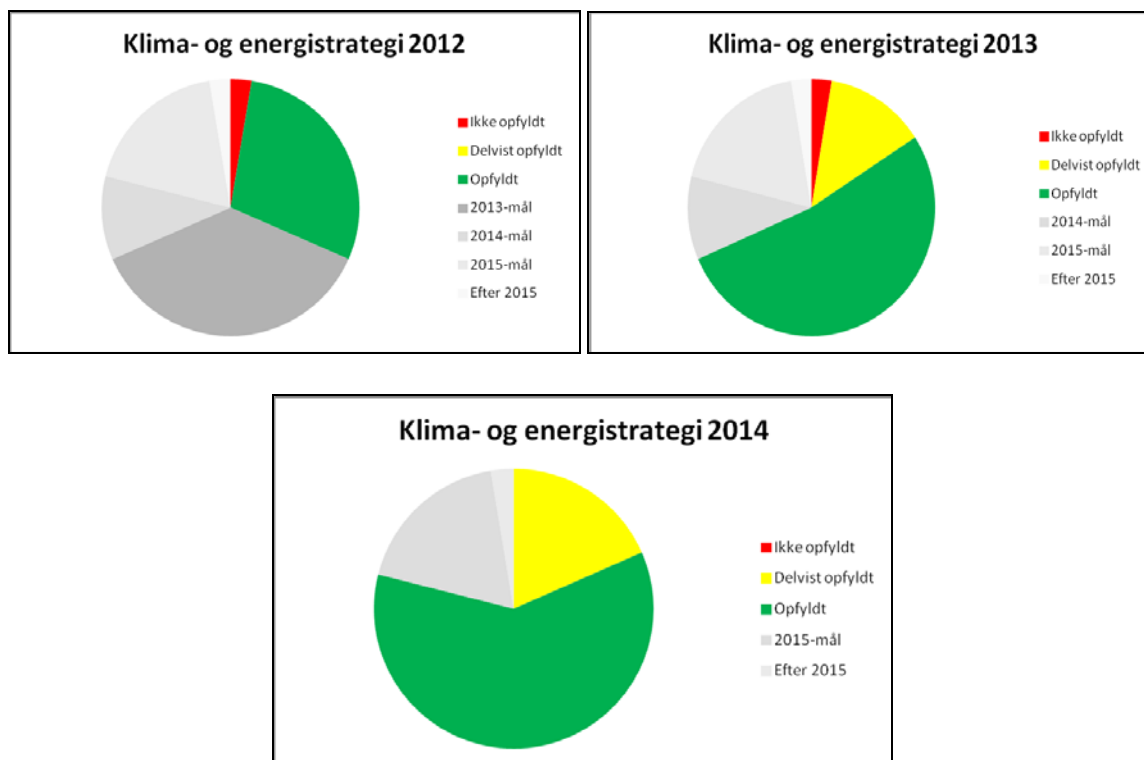
Et andet fokusområde er at øge inddragelsen af miljø- og energihensyn i den operative opgaveløsning. Søværnet har med inspiration i Danmarks Rederiforenings civile standarder arbejdet med energioptimering igennem projektet "Smarter Sailing". Det er forventningen, at en tilsvarende proces i forhold til Flyvevåbnet vil kunne påbegyndes i løbet af 2015. I forhold til transportlogistik har Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse i 2014 gennemført en omstrukturering og generel optimering, som medfører besparelse på antal kørte km i forhold til leveret mængde gods. Desuden er der gennemført projekter og analyser vedrørende lejrunderstøttelse af enheder.

Et tredje fokusområde er at ændre medarbejdernes adfærd i en mere klima og energirigtig retning og inddrage medarbejderne i at finde nye klima- og energiløsninger. En folder fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse med såvel klima- og energiplysninger som miljø- og naturoplysninger er i første kvartal 2014 blevet distribueret bredt i koncernen.

Forsvarsministeriet udarbejder klimaregnskab og opgørelser over luftforurening fra aktiviteter. Det var derudover målsætningen at fastsætte reduktionsmål inden udgangen af 2014. Der har imidlertid vist sig et behov for at gennemføre et større baggrundsarbejde, før de konkrete reduktionsmål kan fastsættes. Som supplement til "Klimaregnskab 2013" har Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse ultimo 2014 udarbejdet idéer, anbefalinger og forslag til reduktionsmål og indsatsområder, der kan være med til at sikre den fremadrettede opfyldelse af målet. Arbejdet hermed er fortsat i 2015.

I beskrivelsen af de konkrete mål er der redegjort nærmere for delvist opfyldte mål.

Fremdriften i klima- og energistrategien ser således ud:

FORSVARSMINISTERIET MILJØ- OG NATURSTRATEGI – MÅLOPFYLDELSE 2014:

Det overordnede mål (mission) med miljø- og naturstrategien er at indarbejde miljø- og naturhensyn i alle dele af Forsvarsministeriets myndigheds arbejde for fred og sikkerhed – herhjemme og i udlandet.

Forsvarsministeriet med underlagte myndigheder har opfyldt fem ud af de i alt otte mål, der var fastsat til opfyldelse i 2014. Derudover er tre mål delvist opfyldt. Fra statusrapporten 2013 var der to mål fra 2013, som blev delvist opfyldt og ét mål fra 2013, der ikke blev opfyldt. Derudover var der ét mål fra 2012, som ikke blev opfyldt i 2013. Ud af disse fire mål fra 2012 og 2013 er ét nu opfyldt i 2014 og tre er delvist opfyldt i 2014. Målopfyldelsen i 2014 omfatter fire ud af seks fokusområder i miljø- og naturstrategien.

Det er et fokusområde at tydeliggøre miljø- og energihensyn i Forsvarsministeriets indkøbspolitik og i øvrige interne retningslinjer for indkøb. Arbejdet er igangsat af Beredskabsstyrelsen og Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse, hvor sidstnævnte løbende udarbejder miljøprofiler og opstiller miljøkrav til de enkelte kategorier i indkøbsprogrammet.

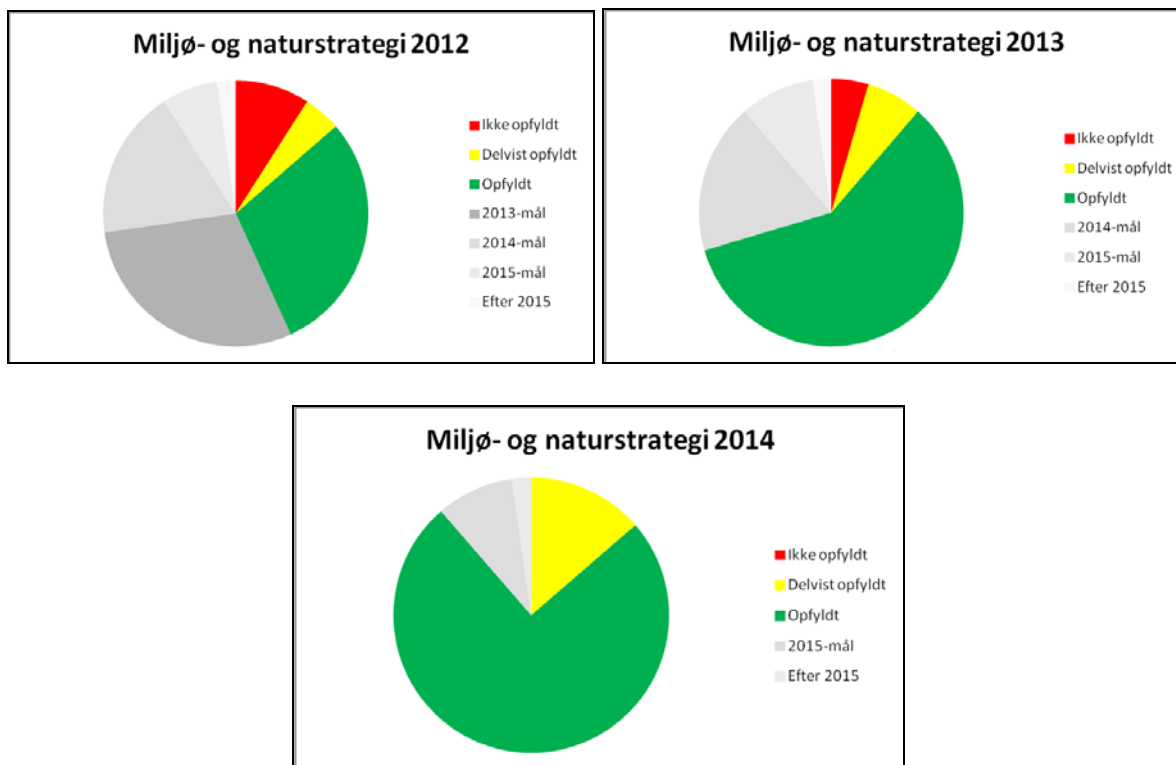
Forsvarsministeriet har fokus på jordforurening og at yde en målrettet indsats på arealer for at beskytte Danmarks drikkevandsressourcer. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse foretager orienterende forureningsundersøgelser på baggrund af miljøhistoriske redegørelser for udvalgte etableringerne beliggende i områder med særlige drikkevandsinteresser (OSD). Det undersøges ved prøveudtagning, om der er forurenede jord og/eller grundvand. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har desuden udarbejdet indsatsplaner med det formål at afhjælpe og forebygge forurening af grundvandet.

Forsvarsministeriet skal minimere sin affaldsproduktion og øge andelen af affald til genbrug og genanvendelse. I takt med implementering af miljøledelse, som er et særskilt fokusområde i strategien, fastsættes der procentvise mål for minimering og/eller aktiviteter, der skal føre til fastlæggelse af procentvise mål for minimering af affaldsproduktion, øget genanvendelse og genbrug for de etableringer, hvor der er implementeret miljøledelse. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har desuden gennemført opbygning af registreringssystem (AffaldsReg) til at sikre datagrundlaget. Forsvarsministeriet vil gennem uddannelse og kampagner gøre det nemt for medarbejderne at håndtere affald korrekt samt forbedre kildesortering. I forlængelse af affaldskampagnen fra 2013 har Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse gennemført en test af affaldssortering, udviklet kampagnemateriale og afholdt temadage samt gennemført affaldsaudit for at afdække potentialet for optimering af det respektive etablerings affaldssortering. Affaldskampagnen er videreført i 2015, og der er løbende opfølgning på emnet via uddannelse i forbindelse med implementeringen af miljøledelse – herunder brug af e-learningprogrammet "Miljøkørekortet".

Der er fokus på at minimere støjbelastningen fra ministerområdets aktiviteter. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse arbejder fortsat både med opbygning af registreringssystemet til indberetning af støjende aktiviteter og en samlet indgang på internettet til oplysninger om tidspunkter for kommende større øvelser på arealerne. Der arbejdes også videre med alternative støjdæpende foranstaltninger. Det har vist sig, at udviklingen går i retning af, at det vil være nødvendigt at designe individuelle støjdæpende foranstaltninger for hvert enkelt skydebaneanlæg. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses vil i løbet af 2015 udarbejde et katalog til "skræddersyede projektspecifikke" løsninger for støjdemning.

I beskrivelsen af de konkrete mål er der nærmere redegjort for delvist opfyldte mål.

Fremdriften i miljø- og naturstrategien ser således ud:

OVERSIGT OVER MÅLOPFYLDELSE 2014

Nedenstående oversigt illustrerer i hvilken grad de enkelte mål, der skal opfyldes i 2014, i henholdsvis Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 og Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015, er opfyldt. Derudover indgår de mål fra 2012 og 2013, der endnu ikke er blevet opfyldt (disse er skraveret med gråt). Opfyldelse af mål for 2014 omfatter fire konkrete mål i klima- og energistrategien samt otte konkrete mål i miljø- og naturstrategien. Uopfyldte mål fra 2012 og 2013 omfatter seks mål i klima- og energistrategien og fire mål i miljø- og naturstrategien. Samlet set er 9 ud af 22 mål opfyldt i 2014.

FORSVARSMINISTERIETS KLIMA- OG ENERGISTRATEGI 2012-2015:

	Opfyldt	Delvis opfyldt	Ikke opfyldt
Der er afsat 225 mio. kr. til energieffektiviseringer (2011-2014). Der udover skal minimum 3 % (svarende til ca. 50.000 m ²) af bygningsmassen energirenoveres årligt fra og med 2013.		X	
Inden udgangen af 2013 skal der etableres og implementeres fjernaflæsning på samtlige afregningsmålere.		X	
Inden udgangen af 2014 skal mulighederne for at kunne anvende vedvarende energi som lokal forsyning ved indsatser i udlandet analyseres og beskrives.		X	
Inden udgangen af 2014 skal forsvaret som minimum følge Danmarks Rederiforenings miljø- og klimamål - så længe operative forhold ikke kompromitteres.	X		
Inden udgangen af 2014 har vi iværksat transportoptimering i forhold til intern distribution, landtransport, udnyttelsesgrad af transportkøretøjer nationalt og multinationalt samt samtænkning med civile muligheder.	X		
Inden 2015 skal hensyn til miljø og energi inddrages i opgaveløsningen vedrørende lejrunderstøttelse af enheder, nationale støtteelementers virksomhed, lokal bortskaffelse af materiel og genanvendelse af emballage og transportemballage.		X	
Fra og med 2013 vil Forsvarsministeren årligt uddele en klima- og energipris til årets bedste indsats på klima og energiområdet.		X	
Inden udgangen af 2013 vil vi integrere klima- og energiplysning (tilpasset den enkelte medarbejders funktion) som en del af proceduren ved nyansættelser overalt i koncernen.	X		
Fra og med 2013 laver vi årlige effektmålinger af kampagnerne udført det foregående år ved at sammenligne energiforbruget før og efter kampagnerne.		X	
Inden udgangen af 2012 vil vi på baggrund af kvantitative referencer fastlægge mål for procentvise CO ₂ -reduktioner samt identificere indsatsområder for nedbringelse af NO _x -, SO _x - og partikeludledningen.		X	

FORSVARSMINISTERIETS MILJØ- OG NATURSTRATEGI 2012-2015:

	Opfyldt	Delvis opfyldt	Ikke opfyldt
Inden udgangen af 2014 skal der udarbejdes specifikke indkøbsdirektiver for Forsvarsministeriets enkelte myndigheder, hvor miljø- og energikrav indgår.		X	
Vi vil inden 2015 kortlægge potentielle forureningskilder i områder med særlige drikkevandsressourcer og registrere disse i et forureningsregister, som efterfølgende løbende opdateres.	X		
Vi vil inden 2015 foretage miljøundersøgelser af de potentielle forureningskilder, der har største betydning for drikkevandsressourcerne.	X		
Vi vil inden 2015 udarbejde konkrete indsatser til beskyttelse af grundvandet (indsatsplaner) på vores arealer, som er beliggende i områder med særlige drikkevandsinteresser – og som vurderes at være mest sårbare over for forurening.	X		
I 2013 vil vi på baggrund af bedre affaldsregistrering og -kortlægning fastsætte procentvise mål for minimering af affaldsproduktionen samt skærpede målsætninger for genanvendelse og genbrug		X	
Fra 2014 skal affald registreres centralt for hele Forsvarsministeriet.	X		
Fra 2013 vil vi årligt iværksætte en kampagne om genbrug og genanvendelse af affald i Forsvarsministeriet.	X		
Fra 2014 uddannes alle medarbejdere med specifikke arbejdsfunktioner, som påvirker miljøet og naturen. Det vil for eksempel ske via e-learningprogrammet "Miljøkørekortet".	X		
Inden 2015 foretages elektronisk indberetning om overholdelse af støjvilkår til tilsynsmyndigheden (kommunerne).		X	
Vi vil inden 2015 etablere en central registrering til at indberette støjende aktiviteter til tilsynsmyndighederne for skydebaner, øvelsespladser, skyde- og øvelses-terræner samt flystøj for målrettet at kunne minimere støjbelastningen i forhold til støjfølsomme områder.		X	
I 2012 laver vi en samlet indgang på internettet til oplysninger om tidspunkter for kommende større øvelser på vores arealer.		X	
I forbindelse med løbende renoveringer af skydebaner vil vi udvikle alternative støjdæmpende foranstaltninger (for eksempel forbedring af støjvolde, materialevalg til kuglefang og brug af simulatorer) for at kunne etablere de mest støjbe-grænsende og samfundsøkonomiske løsninger.		X	

MÅLOPFYLDELSE FOR FORSVARS- MINISTERIETS KLIMA- OG ENERGISTRATEGI

Klima- og energistrategiens overordnede mål (mission) er, at Forsvarsministeriet med underlagte myndigheder i sit arbejde for fred og sikkerhed, herhjemme og i udlandet, skal nedbringe energiforbruget og ikke unødigt bidrage til klimaforandringer.

Visionen for Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 er, at Forsvarsministeriet inden udgangen af 2020 har:

- Reduceret energiforbruget med minimum 20 % i forhold til 2006. Inden udgangen af 2015 skal energiforbruget være reduceret med minimum 15 %.
- Øget andelen af elforbruget, der stammer fra vedvarende energi til minimum 60 %. Inden udgangen af 2015 skal andelen være på minimum 25 %.
- Reduceret den CO₂-udledning, som er afledt af aktiviteterne (dog ikke operative aktiviteter) med 40 % i forhold til 1990. Inden udgangen af 2015 skal udslippet være reduceret med 30 %.

Samtlige mål i Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 understøtter strategiens mission og vision. Opfyldelse af hvert enkelt konkret mål i strategien er således en "trædesten" til at bringe Forsvarsministeriets koncern tættere på opfyldelse af missionen og visionens målsætninger.

Forsvarsministeriets styrelser har i 2014 fokuseret på at fortsætte det arbejde, der blev igangsat i 2012 og 2013 samt at planlægge de aktiviteter, der er nødvendige for at sikre den videre opfyldelse af strategien. Fremdrift i visionens reduktionsmål forventes at kunne uddrages af Forsvarsministeriets klimaregnskab for 2014 og efterfølgende klimaregnskaber.

1.1 ENERGIEFFEKTIVISERING I BYGNINGER

Formålet med fokusområdet er at forbedre energieffektiviteten i de bygninger, som Forsvarsministeriet råder over.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emner:

- Optimering af bygningsmassen
- Byggestandarder
- Certificering
- Automatisering

1.1.1 OPTIMERING AF BYGNINGSMASSEN

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil optimere anvendelsen af bygningsmassen ud fra en samlet hensyntagen til energiforbrug, alder, funktion og fremtidig anvendelse. Mål nr. 2 under målsætningen blev delvist indfriet i 2013 og er overført til 2014.

Mål 2:

"Der er afsat 225 mio. kr. til energieffektiviseringer (2011-2014). Derudover skal minimum 3 % (svarende til ca. 50.000 m²) af bygningsmassen energirenoveres årligt fra og med 2013".

I 2014 blev der gennemført energieffektiviseringer for 37 mio. kr. Samlet set er der i perioden 2011-2014 blevet gennemført energieffektiviseringer for 208 mio. kr. De resterende investeringer i 2014 skyldes hovedsageligt forsinkelser af to projekter på hhv. Flyvestation Karup og Antvorskov Kaserne. Der er afsat resterende midler til projekterne på ca. 16 mio. kr. i budgettet for 2015.

Der fokuseres i stigende grad på energieffektive tiltag, når der udføres renoverings- og vedligeholdelsesprojekter. Dette vil på sigt betyde, at energieffektiviseringer ikke behøver selvstændigt fokus, men vil blive indarbejdet i den ordinære produktion.

Målsætningen om 3 % (svarende til 50.000 m²) energirenovering af bygningsmassen var baseret på en forventet implementering af det oprindelige EU direktiv på området. Dette krav er dog ved Cirkulære om energieffektivisering i statens institutioner af 5. juli 2014 blevet erstattet af et krav om 14 % reduktion af energiforbruget fra 2006 til 2020.

Der er i 2014 foretaget en beregning af besparelsen via de energieffektiviserende projekter. Der vil også i 2015 blive udarbejdet samlet oversigt over energibesparelserne. **Målet er delvist opfyldt.**

Bygegaard blev indviet som Hjemmeværnscenter Sønderborg i september 2014

1.1.2 BYGGESTANDARDER

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil sætte yderligere fokus på anvendelsen af lavenergibyggestandarder. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

1.1.3 CERTIFICERING

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil øge andelen af bæredygtigt byggeri (byggeri med lavt energiforbrug, lav miljøbelastning og et godt indeklima). Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

1.1.4 AUTOMATISERING

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil øge anvendelsen af intelligent, automatiseret styring af energiforbruget i bygninger. Mål nr. 1 under målsætningen blev delvist indfriet i 2013 og er overført til 2014.

Mål 1:

" Inden udgangen af 2013 skal der etableres og implementeres fjernaflæsning på samtlige afregningsmålere".

Monitering af energidata ved fjernaflæsning er en betingelse for effektiv energistyring og optimering af energiforbruget. Opfyldelse af målet omfatter fjernaflæste el-, fjernvarme- og vandmålere, og afgrænses således, at der ikke monteres egne fjernaflæste målere på naturgas-installationer, ligesom forbrug uden afregningsmåler (olie, biobrændsel og lignende) indberettes manuelt. Derudover vil der på de etableringer, hvor der i forvejen er monteret ekstra målere i forbindelse med Central Tilstands Styringsanlæg (CTS), ikke opsættes yderligere måler. Her vil der blive etableret et interface, således at allerede eksisterende data kan overføres til det "visningsværktøj", hvor øvrige fjernaflæsere afrapporterer til.

Der er i 2014 foretaget en udvidet kortlægning af eksisterende målere, da det ved monteringen af målere er konstateret, at der findes væsentligt flere målere end først kortlagt. Arbejdet med monteringen har været mere kompliceret end først antaget, da montering af nogle af målerne har krævet nedlukning af hele etableringer og transformestationer. I forbindelse med monteringen har det ligeledes været nødvendigt med ekstern assistance til uddannelse af rammeentreprenørernes montører. Kortlægning og montering vil derfor også fortsætte i 2015.

Der er ved udgangen af 2014 monteret:

- Fjernaflæste elmålere, ca. 95 %
- Fjernaflæste fjernvarmemålere, ca. 40 %
- Fjernaflæste vandmålere, ca. 35 %

I 2013 påbegyndtes slutproduktbeskrivelse og udbud af program til hjemtagning og visualisering af energidata. Når systemet er i drift vil det bl.a. understøtte den lovpligtige indberetning af energiforbrug, den daglige energistyring og analyser af energiforbruget, og der vil endvidere kunne hentes data til brug for energiledelse. Systemet omkring fjernaflæsning vil løbende blive udbygget i forbindelse med opfyldelse af mål nr. 2 under overskriften "Automatisering", som omhandler implementering af fjernaflæsning på bygningsniveau inden 2020, samt mål nr. 3, som omhandler en udbygning og opgradering af de eksisterende energistyringsystemer på alle etableringer. **Målet er delvist opfyldt.**

1.2 ENERGI OG MILJØ I OPERATIONER

Formålet med fokusområdet er at øge inddragelsen af miljø- og energihensyn i den operative opgaveløsning.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emner:

- Analyser
- Materiel
- Adfærdsændringer

1.2.1 ANALYSER

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil gennemføre analyser, der kan føre til opstilling af miljø- og energimålsætninger for den operative del af Forsvarsministeriets virke. Mål nr. 5 under målsætningen skal indfries i 2014.

Mål 5:

"Inden udgangen af 2014 skal mulighederne for at kunne anvende vedvarende energi som lokal forsyning ved indsatser i udlandet analyseres og beskrives".

Målet skal ses i sammenhæng med mål 3 under Materiel.

Resultatet af analysearbejdet i 2013 fra mål nr. 3 vedr. analyser, omhandlende energiforbrug og logistik, energi- og miljøforhold i lejre samt mobile enheders brændstofforbrug, var afdækning af behovet for:

- Udvikling af lejrområdet på det doktrinære område, således at Forsvarets eksisterende lejrkoncept kommer til at favne "Grønt Forsvar".
- Udvikling af en "proces" til vurdering af "grønt" materiel til lejrområdet, som kan anvendes ved konkrete indkøb af nyt materiel og modificering af eksisterende materiel.

Det er efterfølgende besluttet, at Forsvarets Lejrkoncept fra 1997 skal gennemgå en generel opdatering, så det blandt andet kommer til at opfylde målsætningerne beskrevet i Forsvarsministeriets klima- og energistrategi samt miljø- og naturstrategi 2012 – 2015. Dette arbejde forventes iværksat i 2. halvår 2015. En "proces" for vurdering af muligheder for miljø- og energirigtigt materiel vil sikre, at materiel med en "grønnere" profil vil indgå i overvejelser omkring udskiftning og opdatering af materiel. Processen vil blive set i sammenhæng med det generelle arbejde med at sikre mere miljø- og energivenlige indkøb (se opfyldelse af mål under fokusområde 1: "Miljø- og energirigtige indkøb" i miljø- og naturstrategien 2012-2015).

I 2014 har den daværende Forsvarskommando nedsat projektgruppen "Grøn Lejr", som blandt andet har vurderet udviklingsmuligheder og potentialer for hele lejrområdet. Som opstart af projektgruppens arbejde blev der gennemført en "Fact Finding" tur til USA, der både har tjent som inspiration til det videre forløb og givet værdifulde kontakter, der på sigt kan føre til udveksling af testdata på lejrområdet. Som udløber på studieturen blev

det besluttet at gennemføre et studie af lejrområdet i rammen af de grønne strategier. Projektet "Grøn Lejr" har aflagt rapport i juli 2015 indeholdende en projektplan for implementering af klima- og energitiltag.

I rammen af projektet "Grøn Lejr" gennemføres en række tests til etablering af referencedata, herunder tests af hybridgenerator, telte til indkvartering samt telte til kontorfaciliteter.

Beredskabsstyrelsens lejrkoncept adskiller sig normalvis fra koncernens øvrige lejre ved, at disse typisk opstilles på anmodning fra internationale humanitære organisationer til understøttelse af kortvarige hjælpeoperationer i ofte vanskeligt tilgængelige områder med begrænset/ødelagt infrastruktur. Beredskabsstyrelsen har gennem målperioden gennemført såvel analyse- som udviklingsarbejde for opbygning af et lejrkoncept, der afspejler målsætningen om øget anvendelse af lokalt forekommende vedvarende energi. Arbejdet har – i tæt samarbejde med internationale samarbejdspartnere - medført udviklingen af et nyt lejrkoncept, Flexible Medium Basecamp, der blandt andet opfylder FNs miljøkrav til let indkvartering i felten. Det fleksible lejrkoncept er hovedsageligt drevet af solceller, der både driver vandrensningsudstyr samt elforsyning til opladning og drift af få elektriske enheder. I forbindelse med konsolideringen af lejrkonceptet er dette blevet yderligere udbygget med en solcelleløsning, der kan kobles til større lejre.

Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse samarbejder i udviklingsprojektet "Future Camp" med Griffin People Aps og Remergy, BAE systems samt Dantherm om at skabe et grønt lejr koncept. Udgangspunktet for projektet har været 50 % besparelse af forbruget af fossile brændsler i forhold til en referencelejr svarende til en 500 mands stationær lejr, der består af en række funktioner, som alle er defineret i Hærens lejrdirektiv. Projektet har i sin første fase beskrevet "Nu situationen" sammen med rammerne og kravene til Fremtidens reference Lejr ud fra et energiperspektiv. Dernæst er den potentielle gevinst kvantificeret ud fra diskussionen af de forskellige muligheder indenfor produktion, forbrug og styring. Projektet har fremhævet, at de anvendte teknologier f.eks. batteri teknologierne og LED teknologierne udvikler sig hurtigt både i retning af større ydeevne og lavere system priser. Det samme gør sig gældende for isolations materiale og mere effektive generator systemer. Økonomien i den forbindelse vil blive afdækket i næste fase, når der går mere i detaljen med de enkelte komponenter.

Målet er delvist opfyldt.

De tre fregatter Iver Huitfeldt, Peter Willemoes og Niels Juel i 2012

1.2.2 MATERIEL

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet inden for sammenlignelige områder som minimum skal leve op til civile standarder og gennemføre logistisk optimering, uden at det kompromitterer operative forhold. Tre mål skal indføres i 2014.

Mål 1:

" Inden udgangen af 2014 skal forsvaret som minimum følge Danmarks Rederiforenings miljø- og klimamål – så længe operative forhold ikke kompromitteres".

Med udgangspunkt i klimaregnskab samt fordeling af brændstofforbrug for 2012, er det i forhold til målsætningen besluttet indledningsvis at have fokus på de største forbrugere af brændstof dvs. Søværnets og Flyvevåbnets operationer, da belastningen på miljøet følger forbrugsmønstret.

I forhold til nærværende mål skal det bemærkes, at Danmarks Rederiforenings miljø- og klimamål har sigte på kommerciel skibstrafik. Dette adskiller sig væsentligt fra Søværnets operationsmønstre, men målene kan tjene til inspiration for den danske militære indsats. Søværnet har gennemført et analysearbejde, hvorfra udledte erfaringer kan medinddrages i den efterfølgende proces ved Flyvevåbnet. Selvom der er væsentligt forskel på maritime og luftbårne operationer er det fortsat vurderingen, at der kan drages nytte af erfaringerne udledt i Søværnet i forhold til processen ved Flyvevåbnet.

Der er gennemført et projekt, der har afdækket de investeringer i materiel, der vil være relevant. Projektgruppen "Smarter Sailing". Afrapportering af projektet har været forsinket i forhold til den oprindelige plan, men der er i april 2015 aflagt rapport indeholdende en projektplan for implementering af klima- og energitiltag. Rapporten peger på et besparelspotentiale ved hhv. saltvandsafkøling af bl.a. radaranlæg, omlægning af den eksisterende belysning på de sejlede enheder til LED-belysning, samt omstilling af propeller til mere økonomisk drift.

Målet er opfyldt.

Mål 2:

" Inden udgangen af 2014 har vi iværksat transportoptimering i forhold til intern distribution, landtransport, udnyttelsesgrad af transportkøretøjer nationalt og multinationalt samt samtænkning med civile muligheder."

Målet er afgrænset til en transportoptimering af Forsvarets Forsyning, Depot og Distributions myndighedsområde under Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse. Der arbejdes derfor ikke med Forsvarets øvrige transportbehov.

Forsvarets Forsyning, Depot og Distribution har i 2013 og 2014 gennemført en stor omstrukturering, inkl. sammenlægning / lukning af depoter samt generel optimering af processer. Denne aktivitet medfører generelt en forbedret transportlogistik og dermed besparelse på antal kørte km i forhold til leveret mængde gods. Opgaven er fast forankret i organisationen, og der benchmarkes løbende mod private aktører på transportområdet, for at den bedste forretning kan sikres. Løbende transportoptimering er central for det videre arbejde med at sikre drift, opretholde forsyningen til enheder og etableringer og generelt dække behovet for transport. **Målet er opfyldt.**

EH 101 Tropictransporthelikopter og dromedarer i det nordlige Afghanistan 2014

Mål 3:

" Inden 2015 skal hensyn til miljø og energi inddrages i opgaveløsningen vedrørende lejrunderstøttelse af enheder, nationale støtteelementers virksomhed, lokal bortskaffelse af materiel og genanvendelse af emballage og transportemballage. "

Målet skal ses i sammenhæng med mål 5 under Analyser. Det er målsætningen, at Forsvaret skal inddrage anbefalinger i opgaveløsningen fra afrapporteringen af projektet Grøn Lejr.

Beredskabsstyrelsen har – i tæt samarbejde med internationale samarbejdspartnere - medført udviklingen af et nyt lejrkoncept, Flexible Medium Basecamp, der blandt andet opfylder FN's miljøkrav til let indkvartering i felten. I forbindelse med konsolideringen af lejrkonceptet er dette blevet yderligere udbygget med en solcelleløsning, der kan kobles til større lejre. Beredskabsstyrelsen samarbejder og erfaringsudveksler løbende med ministeriets øvrige styrelser omkring relevante tiltag og udviklinger på lejrområdet. Det vurderes, at implementering af solceller til strømforsyning kan medføre en vis besparelse ved fremtidige deployeringer, dels ved en direkte besparelse i form af "gratis" strøm, dels indirekte besparelser i form af reducerede brændstofomkostninger til lejrdrift. Det er dog væsentligt at anføre, at en fuldstændig overgang til klima- og energivenlig strømforsyning på alle tidspunkter og i alle situationer eller steder ikke for nærværende vurderes mulig, samt at erfaringer fra enkelte missioner ikke nødvendigvis kan overføres til hele spektret af mulige lejrudsendelser.

Den Værnsfælles Forsvarskommandos delanalyse under mål 3 " lokal bortskaffelse af materiel og genanvendelse af emballage og transportemballage" er forsinket, og forventes gennemført efter 2015.

Målet er delvist opfyldt.

1.2.3 ADFÆRDSÆNDRINGER

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil ændre den individuelle og kollektive adfærd under operative forhold, så hensynet til miljø og energi indarbejdes i alle de sammenhænge, hvor det ikke kompromitterer opgaveudførelsen. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

1.3 VEDVARENDE ENERGI OG ENERGI-OMLÆGNING

Formålet med fokusområdet er, at Forsvarsministeriet vil øge brugen af alternative og vedvarende energikilder.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emner:

- Analyser og fastlæggelse af mål.
- Forsøgsprojekter og etablering af vedvarende energianlæg.

1.3.1 ANALYSER OG FASTLÆGGELSE AF MÅL

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil undersøge og katalogisere mulighederne for integration af vedvarende energi for at fastlægge kvantitative, målbare mål for anvendelsen af vedvarende energikilder. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

1.3.2 FORSØGSPROJEKTER OG ETABLERING AF VEDVARENDE ENERGI-ANLÆG

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet løbende vil gennemføre energieffektiviseringsforsøg og etablere vedvarende energianlæg på udvalgte etablissemeter. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

Beredskabet pumper vand væk fra Lyngbyvejen, Kbh. efter skybrud i juli 2011

1.4 KLIMA- OG ENERGIRIGTIG ADFÆRD

Formålet med fokusområdet er at ændre medarbejdernes adfærd i en mere klima- og energirigtig retning.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emne.

- Ændret medarbejderadfærd

1.4.1 ÆNDRET MEDARBEJDERADFÆRD

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil opnå positive klimaeffekter og besparelser på energiforbruget ved at inddrage medarbejderne i at finde nye klima- og energiløsninger samt måle og ændre medarbejdernes klima- og energiadfærd. Mål nr. 1, 3 og 5 under målsætningen blev delvist indfriet i 2013 og er overført til 2014.

Mål 1:

" Fra og med 2013 vil Forsvarsministeren årligt uddele en klima- og energipris til årets bedste indsats på klima og energiområdet".

Der er tale om at belønne en indsats indenfor ministerområdets myndigheder. Prisen skal bidrage til at understrege det fokus, der er på klima- og energi inden for Forsvarsministeriets område.

Prisen uddeles for et initiativ eller projekt, der har skabt eller forventes at skabe resultater inden for klima- og energiområdet. Den uddeles til den enhed – det være sig sektion, kontor, afdeling eller myndighed – som har udført eller er i gang med at udføre initiativet eller projektet. Det er således ikke nødvendigvis den overordnede myndighed, som vil modtage prisen.

Uddelingen af en klima- og energipris blev i 2013 udsendt af Forsvarsministeriet i den forventning, at der ville kunne indstilles flere kandidater, når flere projekter var igangsat med henblik på uddeling af prisen ultimo 2014/primo 2015. Forsvarsministeriet har i maj 2015 bedt styregruppen om indstillinger til prisen med henblik på uddeling i 2015. **Målet er delvist opfyldt.**

Mål 3:

" Inden udgangen af 2013 vil vi integrere klima- og energioplysning (tilpasset den enkelte medarbejders funktion) som en del af proceduren ved nyansættelser overalt i koncernen".

Der er i 2013 udarbejdet en folder af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse med såvel klima- og energioplysninger som miljø- og naturoplysninger, som vil blive udleveret til alle nyansatte under Forsvarsministeriets ansvarsområde. Folderen er i første kvartal 2014 blevet distribueret til departementet og samtlige styrelser i Forsvarsministeriet, på nær Beredskabsstyrelsen pga. styrelsens opgavers særegne karakter. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse vil fortsat i 2015 følge op på, at der udarbejdes særskilt materiale til Beredskabsstyrelsen. Medio 2015 sker en vurdering af behov for en evt. revidering af materiale inden genoptryk. **Målet er opfyldt.**

Mål 5:

"Fra og med 2013 laver vi årlige effektmålinger af kampagnerne udført det foregående år ved at sammenligne vores energiforbrug før og efter kampagnerne".

I målet er der lagt op til, at effekten af en kampagne skal evalueres ved at sammenligne energiforbruget før og efter kampagneindsats. Denne type måling kræver, at nødvendige data om energiforbruget er tilgængelige og retvisende. Denne forudsætning vil ikke være til stede ved Forsvarsministeriets Etablissementsstyrelse, før fjern-aflæsning på samtlige afregningsmålere er implementeret (mål nr. 1 under overskriften: "Automatisering" i klima- og energistrategien").

Siden primo 2014 har man samlet kampagnevirksomhed på klima- og energiområdet og på miljø-, affalds- og naturområdet samt indenfor projekt Grønne Etablissementer. Der har derfor ikke i 2014 været rene energispare-kampagner, da der har været meget fokus på Grønne Etablissementer og miljø- og affaldskampagner. Fremadrettet vil samtlige kampagner blive evalueret med ekstern bistand.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har i 2014 fokuseret på udarbejdelse, implementering og evaluering af et miljøundervisningsprojekt baseret på et interaktivt lokationsbaseret læringskoncept benævnt "Attention". Projektet er en praktisk tilretning af "Miljøkortet" målrettet Hærens Basisuddannelse på Aalborg og Almegaard kaserne under projekt Grønne Etablissementer. En evaluering af projektet er foretaget og blev præsenteret ved Behaviour, Energy and Climate Change Conference i Washington, USA, i december 2014.

Målet er delvist opfyldt.

Transportfly C-130J overflyver Siriuspatruljen i Nordøstgrønland

1.5 KLIMAREGNSKAB

Formålet med fokusområdet er at udarbejde klimaregnskab og opgørelser over luftforurening fra Forsvarsministeriets aktiviteter.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emne:

- Årlige regnskaber og opgørelser

1.5.1 ÅRLIGE REGNSKABER OG OPGØRELSE

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet årligt vil udarbejde et klimaregnskab, hvilket skal føre til fastlæggelse af procentvise reduktionsmål for CO₂-, NO_x-, SO_x- og partikeludledning. Mål nr. 2 skulle have været indfriet i 2012, men blev overført til 2013. Målet blev ikke opfyldt i 2013 og er overført til 2014.

Mål 2:

" Inden udgangen af 2012 vil vi på baggrund af kvantitative referencer fastlægge mål for procentvise CO₂-reduktioner samt identificere indsatsområder for nedbringelse af NO_x-, SO_x- og partikeludledningen".

Grundlaget for at kunne fastlægge mål for procentvise CO₂-reduktioner samt identificering af indsatsområder for nedbringelse af NO_x-, SO_x- og partikeludledningen er de data, der indgår i et klimaregnskab. Forsvarsministeriets klimaregnskab for 2012, som er det første i regi af Forsvarsministeriet, blev offentliggjort i januar 2014. Klimaregnskabet for 2013 er færdiggjort ultimo november 2014 og offentliggjort i december 2014.

Fastsættelse af reduktionsmål var sat til udarbejdelse inden udgangen af 2014. I forbindelse med udarbejdelsen af klimaregnskabet har der vist sig et behov for at gennemføre et større baggrundsarbejde, før de konkrete reduktionsmål kan fastsættes. Som supplement til "Klimaregnskab 2013" har Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse ultimo 2014 udarbejdet idéer, anbefalinger og forslag til reduktionsmål og indsatsområder, der kan være med til at sikre den fremadrettede opfyldelse af resultatkravet. Det har ikke været muligt at fastsætte reduktionsmål og indsatsområder i 2014, men arbejdet fortsættes i 2015.

Der skal fremadrettet gøres en indsats for at tilvejebringe data for NO_x- og partikeludledningen fra Forsvarsministeriets transportaktiviteter. Fra og med januar 2014 forefindes elektroniske synsrapporter over Forsvarets vognpark. Dette gør, at der fra og med 2014 kan opnås data over vognparkens udledning af NO_x og partikler. For at komme endeligt i mål med overblikket over den totale udledning af NO_x og partikler, er det nødvendigt at skaffe yderligere data, hvilket på nogle områder – eksempelvis skibsmotorer – kan vise sig økonomisk bekosteligt og dermed ikke gennemførligt.

Arbejdet med at udvikle klimaregnskabet vil fortsætte, og der vil løbende blive taget stilling til databehov, samt detaljeringsgraden og datakvalitet. **Målet er delvist opfyldt.**

1.6 ENERGILEDELSE

Formålet med fokusområdet er at indføre energiledelse efter standarden ISO 50001:2011.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emne:

- Indførelse af energiledelse

1.6.1 INDFØRELSE AF ENERGILEDELSE

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet systematisk vil indføre energiledelse efter standarden ISO 50001:2011. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

F-16 på Flyvestation Skrydstrup

MÅLOPFYLDELSE FOR FORSVARS- MINISTERIETS MILJØ- OG NATURSTRATEGI

Missionen med miljø- og naturstrategien 2012-2015 er at indarbejde miljø- og naturhensyn i alle dele af Forsvarsministeriets myndigheders arbejde for fred og sikkerhed – herhjemme og i udlandet.

Visionen med miljø- og naturstrategien 2012-2015 er, at Forsvarsministeriet vil være:

- Miljøbevidst ved at:
 - fremme miljø- og naturbeskyttelse i egen virksomhed.
 - bidrage til miljøløsninger i egen virksomhed gennem holdningsbearbejdning og aktiv handling.
- Proaktiv på miljøområdet ved at:
 - iværksætte forureningsforebyggende aktiviteter.
 - være en aktiv medspiller i forhold til udviklingen af miljø- og naturlovgivningen.
 - arbejde frem mod et miljøledelsessystem efter standarden ISO 14001:2004.
- Have "mest miljø for pengene" ved at:
 - prioritere miljø- og naturindsatsen ud fra en omkostningseffektiv betragtning.
 - handle aktivt i miljøsager så tidligt som muligt, så skader på natur og miljø minimeres.

Samtlige mål i Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015 understøtter strategiens mission og vision. Opfyldelse af hvert enkelt konkret mål i strategien er således en "trædesten" til at bringe Forsvarsministeriets myndigheder tættere på opfyldelse af mission og vision.

Opfyldelsen af de mål i strategien, som er indfriet i 2014, er målrettet i forhold til opfyldelse af mission og vision.

2.1 MILJØ- OG ENERGIRIGTIGE INDKØB

Formålet med fokusområdet er at foretage miljø- og energirigtige indkøb.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emner:

- Miljø- og energihensyn i indkøbspolitikken og interne retningslinjer
- Miljø- og energihensyn ved indkøb og større udbud

2.1.1 MILJØ- OG ENERGIHENSYN I INDKØBSPOLITIKKEN OG INTERNE RETNINGSLINJER

Målsætningen er, at miljø- og energihensyn skal tydeliggøres i Forsvarsministeriets indkøbspolitik og i øvrige interne retningslinjer for indkøb. Mål nr. 4 skal indfries i 2014.

Mål 4:

" Inden udgangen af 2014 skal der udarbejdes specifikke indkøbsdirektiver for Forsvarsministeriets enkelte myndigheder, hvor miljø- og energikrav indgår. "

Der er foretaget en afgrænsning i forhold til myndighedsområdet således, at målsætningen gælder for Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse og Beredskabsstyrelsen. Dette dækker langt den største del af koncernens indkøb. Øvrige myndigheders indkøb er ikke omfattet.

Udarbejdelse og opdatering af Beredskabsstyrelsens specifikke indkøbsdirektiver, herunder de fornødne miljø- og energikrav, er igangsat med udgangspunkt i Forsvarsministeriets koncernfælles indkøbspolitik.

Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse følger et indkøbskategoriprogram jf. forsvarsaftalen. Der arbejdes i første omgang med køretøjer, ammunition, forplejning, samt skibsvedligehold. For hver kategori udarbejdes en konkret miljøprofil, der kort og overskueligt angiver de centrale relevante miljøelementer. Miljøprofilerne er et dynamisk værktøj, der opdateres og suppleres med relevante data, når disse erkendes, for eksempel i forbindelse med driften af kategorien. En konkret miljøprofil kan suppleres af relevant teknisk eller videnskabeligt baggrundsmateriale og kan uddybe eller supplere data. På nuværende tidspunkt er der udarbejdet miljøprofiler for ammunition og feltkost. I forbindelse med den fortsatte udvikling af kategoriprogrammet forventer Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse løbende at udarbejde yderligere miljøprofiler og opstille miljøkrav til de enkelte kategorier. Der vil således blive udgivet en række specifikke indkøbsdirektiver og ikke blot ét.

Målet er delvist opfyldt.

Værnepligtige ved Gardehusarregimentet spiser feltrationer under øvelse

2.1.2 MILJØ- OG ENERGIHENSYN VED INDKØB OG STØRRE UDBUD

Målsætningen er, at miljø- og energikrav skal indgå i alle Forsvarsministeriets væsentlige indkøb og udbud. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

2.2 NATURBESKYTTELSE

Formålet med fokusområdet er at udvikle naturværdierne på Forsvarsministeriets arealer, så de understøtter en aktiv uddannelsesmæssig benyttelse, den biologiske mangfoldighed og offentlighedens rekreative brug.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emner:

- Samarbejde og ekstensivering af drift
- International naturbeskyttelse
- Rekreativ brug, formidling og dialog

2.2.1 SAMARBEJDE OG EKSTENSIVERING AF DRIFT

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet fortsat vil være førende indenfor naturforvaltning af militære arealer gennem et styrket samarbejde med offentlige såvel som private samarbejdspartnere i ind- og udland. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

2.2.2 INTERNATIONAL NATURBESKYTTELSE

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet prioriterer naturen på sine arealer og arbejder aktivt for at sikre bevarelsen af internationalt beskyttede arter og naturtyper (herunder arter og naturtyper omfattet af reglerne for EU habitat- og fuglebeskyttelsesområder – de såkaldte Natura 2000-områder). Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

2.2.3 REKREATIV BRUG, FORMIDLING OG DIALOG

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil give offentligheden adgang til arealer i det omfang sikkerhed, uddannelse og naturbeskyttelsesindsatsen tillader det, samt åbent formidle og gå i dialog omkring naturforvaltningen. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

2.3 BESKYTTELSE AF DRIKKEVANDS-RESSOURCER

Formålet med fokusområdet er, at Forsvarsministeriet vil yde en målrettet indsats på arealer for at beskytte Danmarks drikkevandsressourcer.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emner:

- Kortlægning og registrering
- Forureningsundersøgelser og indsatsplaner
- Forebyggelse

2.3.1 KORTLÆGNING OG REGISTRERING

Målsætningen er at Forsvarsministeriet vil kortlægge potentielle forureningskilder i områder med drikkevandsinteresser og registrere kortlægningerne i et forureningsregister. Mål nr. 1 skal indfries i 2014.

Mål 1:

" Vi vil inden 2015 kortlægge potentielle forureningskilder i områder med særlige drikkevandsinteresser og registrere disse i et forureningsregister, som efterfølgende opdateres."

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har prioriteret at kortlægge potentielle forureningskilder på etableringer, der ligger i områder med særlige drikkevandsinteresser (OSD) for at få registreret den største risiko i forhold til drikkevandsressourcen.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse vurderer, at samtlige etableringer under Forsvarsministeriets myndighedsområde, som har forurenende aktiviteter, der kan udgøre en risiko for drikkevandsressourcen, er identificeret og georefereret. Det vil sige stedsfæstet i GIS, således det er muligt at synliggøre og analysere på data i forhold til f.eks. beliggenheden af OSD. De identificerede etableringerne er herefter vurderet i forhold til, om det er relevant at udarbejde en miljøhistorisk redegørelse, der stedsfæster og beskriver de potentielle forureningskilder, som kan udgøre en risiko i forhold til jord, grundvand eller arealanvendelse. Ud fra de miljøhistoriske redegørelser er hver potentiel forureningskilde vurderet med henblik på, om kilden skal kortlægges og registreres i forureningsregisteret jf. Jordforureningsloven. **Målet er opfyldt.**

2.3.2 FORURENINGSUNDERSØGELSER OG INDSATSPLANER

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil gennemføre konkrete indsatser til beskyttelse af drikkevandet på arealer beliggende i områder med særlige drikkevandsinteresser. Mål nr. 1 og 2 skal indfries i 2014.

Mål 1:

" Vi vil inden 2015 foretage miljøundersøgelser af de potentielle forureningskilder, der har størst betydning for drikkevandsressourcerne".

I indeværende strategiperiode foretager Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse orienterende forureningsundersøgelser på de etableringer, hvis potentielle forureningskilder vurderes at udgøre den største risiko for drikkevandsressourcen. De potentielle forureningskilder er identificeret ved målsætningen ovenfor om, at der udarbejdes miljøhistoriske redegørelser for alle etableringerne beliggende i områder med særlige drikkevandsinteresser (OSD), hvor der kan identificeres potentielle forureningskilder, som kan udgøre en risiko i forhold til jord, grundvand eller arealanvendelse.

Afgrænsningen af etableringer med potentielt størst risiko for drikkevandsressourcen foretages på baggrund af antallet af potentielle kilder på de enkelte etableringer samt risikoen for, at den pågældende kilde vil udgøre en risiko i forhold til drikkevandsressourcen. Sidstnævnte er baseret på det pågældende stofs kemiske og fysiske egenskaber, herunder vandopløselighed, transport i jordmatricen, samt evne til at nedbrydes i naturen. Disse principper stemmer overens med den øvrige offentlige indsats til beskyttelse af grundvandet. Der er i strategiperioden gennemført 13 orienterende forureningsundersøgelser i medfør af målet. **Målet er opfyldt.**

Mål 2:

" Vi vil inden 2015 udarbejde konkrete indsatser til beskyttelse af grundvandet (indsatsplaner) på vores arealer, som er beliggende i områder med særlige drikkevandsinteresser – og som vurderes at være mest sårbare over for forurening. "

I følge bekendtgørelsen om indsatsplaner for grundvandsbeskyttelsen, er det kommunernes ansvar at udarbejde indsatsplaner i områder, hvor Naturstyrelsen har færdiggjort geologisk, hydrogeologisk og geokemisk kortlægning. Andre interessenter inden for de kortlagte områder kan dog også udarbejde en indsatsplan, hvilket Forsvarsministeriet har valgt med dette strategimål.

Indsatsplanerne udarbejdes i samarbejde og koordination med kommunerne. For at sikre en målrettet beskyttelse af drikkevandsinteresser er det i indeværende strategimål valgt at udarbejde indsatsplaner for etableringer med indvindingsboringer beliggende i områder med særlige drikkevandsinteresser (OSD) og hvor området er udpeget som nitratfølsomt.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har udarbejdet indsatsplaner, som indeholder en oversigt over de kendte kilder, der vurderes at kunne udgøre en risiko for grundvandsressourcen, samt en række indsatser over for disse kilder med det formål at afhjælpe og forebygge forurening af grundvandet. Ved implementering af indsatsplanerne sikres det, at eksisterende og potentielle forureningstrusler minimeres. Derved minimeres også fremtidige udgifter til miljøoprydninger, og der opnås en samfundsmæssig besparelse ved at drikkevandsressourcen fremtids-sikres.

En indsatsplan for grundvandsbeskyttelsen er en dynamisk plan, og indsatser kan ændres alt efter aktiviteterne på etableringerne. Indsatserne kører i 4 årige perioder, hvorefter planen revideres og indsatserne for den følgende periode besluttet. **Målet er opfyldt.**

2.3.3 FOREBYGGELSE

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet ved placering og udøvelse af nye aktiviteter vil sikre, at disse ikke udgør en risiko for drikkevandsressourcerne samt forebygge miljøuheld gennem oplysning. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indføres i 2014.

2.4 AFFALDSHÅNDTERING

Formålet med fokusområdet er, at Forsvarsministeriet vil minimere affaldsproduktionen og øge andelen af affald til genbrug og genanvendelse.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emner:

- Affaldsproduktion, genanvendelse og deponering
- Affaldskortlægning og registrering
- Kampagner og uddannelse

2.4.1 AFFALDSPRODUKTION, GENANVENDELSE OG DEPONERING

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet skal minimere sin affaldsproduktion og øge andelen af affald til genbrug og genanvendelse. Mål nr. 2 under målsætningen blev delvist opfyldt i 2013 og er overført til 2014.

Mål 2:

" I 2013 vil vi på baggrund af bedre affaldsregistrering og -kortlægning fastsætte procentvise mål for minimering af affaldsproduktionen samt skærpede målsætninger for genanvendelse og genbrug".

I takt med implementering af miljøledelse, som er et særskilt fokusområde i strategien, fastsættes der procentvise mål og/eller igangsættes aktiviteter, der skal føre til fastlæggelse af procentvise mål, for minimering af affaldsproduktion, øget genanvendelse og genbrug for de etableringer, hvor der er implementeret miljøledelse. På nuværende tidspunkt omfatter det aktiviteter på følgende etableringer:

- Aalborg Kaserne
- Almegaards Kaserne
- Flyvestation Aalborg
- Flyvestation Karup
- Flyvestation Skrydstrup
- Flådestation Korsør og Slipshavn
- Søgaardlejren
- Borris inkl. Hevring og Tranum

Målsætningen for indførelse af miljøledelse på alle operative flyvestationer inden 2014 er blevet opfyldt i 2013. Ifølge strategien skal miljøledelse implementeres ved alle etableringer inden udgangen af 2018.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse vurderer, at der er behov for større validitet og ensartethed i registreringer af affald. Dette vil opnås med indførelse af det centrale affaldsregistreringssystem, som beskrives i mål 2 under Affaldskortlægning og registrering. **Målet er delvist opfyldt.**

2.4.2 AFFALDSKORTLÆGNING OG REGISTRERING

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil foretage en affaldskortlægning, herunder registrering af miljø- og oplagspladsernes stand, affaldsmængder og affaldsstyring. Mål nr. 2 under målsætningen skal indfries i 2014.

Mål 2:

" Fra 2014 skal affald registreres centralt for hele Forsvarsministeriet".

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har gennemført opbygning af registreringssystem (AffaldsReg), samt indsamling, strukturering og kvalitetssikring af affaldsdata. Herunder er der udført en opsætning af AffaldsReg samt udarbejdelse af brugervejledning og implementeringsskrivelse. Der er afholdt et infomøde med udvælgelse af testpiloter. En testperiode er gennemført og der er sket en tilretning af AffaldsReg og brugervejledning.

Fremadrettet skal der sikres en ensrettet registrering ved at udpege lokale ansvarlige for registrering i AffaldsReg. Der skal ske en controlling af om registreringssystemet fortsat anvendes samt udføres tilpasning af systemet efter behov. Ved årlige temadage evalueres systemet. Opgørelserne over affaldsmængder afrapporteres i forbindelse med drift af miljøledelsessystemet under forpligtelsen til udfærdigelse af ledelsens evaluering. **Målet er opfyldt.**

Miljøpladsen ved Aalborg Kaserner i Nørre Sundby

2.4.3 KAMPAGNER OG UDDANNELSE

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet gennem uddannelse og kampagner vil sikre, at det er nemt for medarbejderne at håndtere affald korrekt samt forbedre kildesortering hvorved andelen, der genbruges og genanvendes, øges. Mål nr. 3 under målsætningen blev delvist opfyldt i 2013. Mål nr. 4 skal indfries i 2014.

Mål 3:

" Fra 2013 vil vi årligt iværksætte en kampagne om genbrug og genanvendelse af affald i Forsvarsministeriet".

I forsættelsen af kampagnen fra 2013 har Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse gennemført en test af affaldssortering af en række containere med småt brændbart for at opnå en bedre målretning mod sortering i fraktioner. Test-sorteringen viste, at der var potentiale i at målrette kampagne mod sortering af fraktionerne: Pap, papir, plastik og metal.

Der er udviklet kampagnemateriale, som bl.a. omfatter affaldsfolder, kampagnofilm, plakater mv. Kampagnematerialet er udrullet på følgende etablissemeter: Aalborg Kaserne, Flyvestation Aalborg, Flådestation Frederikshavn og Almegaards Kaserne.

Der er afholdt temadage om affaldshåndtering i Forsvarsministeriet. På den ene temadag blev kampagnematerialet evalueret. Kampagnematerialet er blevet tilpasset og bliver udrullet på øvrige etablissemeter i 2015.

Der er gennemført affaldsaudit på en række etablissemeter. På affaldsauditten formidles potentialet for optimering af det respektive etablissemeters affaldssortering. Der er udviklet affaldskort og sorteringsvejledninger for de respektive affaldsfraktioner. Der er udarbejdet en driftshåndbog for affaldssortering. Prototype af driftshåndbogen er trykt og bliver efterfølgende tilrettet.

Målet er fastsat for at øge andelen af affald til genbrug/genanvendelse og vil derfor på sigt kunne bidrage til både drifts- og samfundsøkonomiske besparelser. Opfølgningen sker ved implementering af centralt affaldsregistreringssystem i strategien, og den fremadrettede forankring sker blandt andet ved årlige temadage, uddannelse og ved implementeringen af miljøledelse, som også er mål i strategien. **Målet er opfyldt.**

Mål 4:

" Fra 2014 uddannes alle medarbejdere med specifikke arbejdsfunktioner, som påvirker miljøet og naturen. Det vil for eksempel ske via e-learningprogrammet "Miljøkørekortet".

E-learningprogrammet "Miljøkørekort" er oprettet. Pr. 20. januar 2015 har ca. 50 % (over 10.000) af Forsvarsministeriets medarbejdere gennemført Miljøkørekortet.

Der er løbende opfølgning på emnet uddannelse i forbindelse med implementeringen af miljøledelse – herunder brug af e-learningprogrammet. Det sikres samtidig, at evt. nye medarbejdere bliver introduceret til e-learningprogrammet, og at de gennemfører det. Dette følges også op via interne årlige audits. For at sikre tilfredsstillende drift af e-learningprogrammet udarbejdes der konkret aftale om ansvar for support, evt. Hotline, og mulighed for at forbedre og løbende udvikle på programmet, f.eks. i takt med nye eller ændrede lovkrav.

Målet er opfyldt.

2.5 STØJREDUKTION

Formålet med fokusområdet er, at Forsvarsministeriet vil minimere støjbelastningen fra ministerområdets aktiviteter.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emner:

- Støjdata
- Øget information og dialog om støjforhold
- Støjbegrænsende tiltag

2.5.1 STØJDATA

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil skabe et bedre datagrundlag for støjpåvirkning for at kunne sætte de mest effektive tiltag i værk. Mål nr. 4 og 5 skal indfries i 2014.

Mål 4:

" Inden 2015 foretages elektronisk indberetning om overholdelse af støjvilkår til tilsynsmyndigheden (kommunerne)".

Den elektroniske indberetning fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse sker på baggrund af opbygning af registreringssystemet til indberetning af støjende aktiviteter, som pågår jf. beskrivelsen under mål nr. 5. Opfyldelsen af målet sker således i takt med opfyldelsen af mål nr. 5 nedenfor. **Målet er delvist opfyldt.**

Mål 5:

" Vi vil inden 2015 etablere en central registrering til at indberette støjende aktiviteter til tilsynsmyndighederne for skydebaner, øvelsespladser, skyde- og øvelsesterræner samt flystøj for målrettet at kunne minimere støjbelastningen i forhold til støjfølsomme områder".

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses opbygning af registreringssystemet til indberetning af støjende aktiviteter pågår. Et system til indberetning af flystøj (FlyReg) er udviklet og tilpasset (jf. mål nr. 1 vedr. støjdata i strategien). Der er afholdt seminar og efterfølgende nedsat arbejdsgruppe, hvor layout til tilsvarende system for øvelses- terræner og skydebaner (SkudReg) er fastlagt og opbygget. Det implementeres via miljøledelsessystemet.

Projektet blev ikke færdiggjort i 2014 på grund af forsinkelse i foranstaltningen af adgangen til registreringen. Målet forventes opfyldt i løbet af 2015, når registreringssystemet er gjort tilgængeligt og der er gennemført en uddannelse af personalet. Registreringssystemet kan udskrive årlige støjrapporter som indberettes til tilsynsmyndighederne jf. mål nr. 4. **Målet er delvist opfyldt.**

2.5.2 ØGET INFORMATION OG DIALOG OM STØJFORHOLD

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet vil have en åben og tidlig dialog med interessenter og myndigheder for at forebygge støjsager og støjklager – og vi vil løbende advisere offentligheden om større øvelser på arealerne samt i civilt terræn. Mål nr. 1 under målsætningen skulle have været indfriet i 2012 men blev udsat til 2013. Målet blev ikke opfyldt i 2013 og er overført til 2014.

Mål 1:

" I 2012 laver vi en samlet indgang på internettet til oplysninger om tidspunkter for kommende større øvelser på vores arealer".

Målet om at oprette et annonceringssystem skulle have været indfriet i 2012. Der var i 2012 blevet gennemført en undersøgelse af muligheder for at samle oplysningerne, og det var herefter hensigten i 2013 at finde en løsning, der tilgodeser fleksibiliteten ved inddragelse af hensyn til lokale forhold (naboarrangementer mv.). Det fremgik af statusrapporten for 2013, at der på baggrund af vurdering af konsekvenserne ved anvendelse af en central offentliggørelse blev truffet beslutning om, at der i 2014 skulle oprettes en internetbaseret indgang til offentliggørelse af kommende større øvelser, herunder undersøgt muligheder for en form for SMS/mail besked til borgere, der har tilmeldt sig advisering.

Følgende aktiviteter er gennemført af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse:

- Annonceringssted er udvalgt og specifikationerne er i gang med at blive fastlagt. Enkelte kommuner er kontaktet vedrørende anmodning om digital annoncering vedrørende aktiviteter på skydebaneområdet.
- Indsamling af oplysninger om nuværende fremgangsmåde ved offentliggørelse.
- Vurdering af konsekvenserne ved anvendelse af en central offentliggørelse.
- Orientering til tilsynsmyndigheder om ændring i annoncering for skydebaner, øvelsespladser og skyde- og øvelsesområder.
- Afholdelse af arbejdsmøder med interessenter vedrørende opbygning og implementering af hjemmeside for annoncering.
- Opbygning af hjemmeside med annonceringsmulighed.

Der mangler nu en oplæring af de medarbejdere, som skal betjene systemet fremover og det vil Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse gennemføre i løbet af 2015. **Målet er delvist opfyldt.**

2.5.3 STØJBEGRÆSENDE TILTAG

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet løbende vil arbejde med forbedringer på støjområdet for at sikre, at støjbelastningen fra vores aktiviteter holdes på et minimum. Mål nr. 1 under målsætningen blev delvist opfyldt i 2013 og er overført til 2014.

Skydning med pistol på skydebane, Flyvestation Karup

Mål 1:

" I forbindelse med løbende renoveringer af skydebaner vil vi udvikle alternative støjdæmpende foranstaltninger (for eksempel forbedring af støjvolde, materialevalg til kuglefang og brug af simulatorer) for at kunne etablere de mest støjbegrænsende og samfundsøkonomiske løsninger".

Støj dæmpende foranstaltninger til reduktion af skudstøj fra skudafgivelse og projektilchok er evalueret. Støj fra anslag er kun medtaget perifert, idet dette støjbidrag, ved måling, er bestemt til kun at udgøre en lille del af den samlede støjbelastning fra skudafgivelsen. Materialevalg i kuglefang behandles derfor kun overfladisk i forhold til støjreduktion og analyseres hovedsageligt med vægt på funktion og miljøbelastning fra tungmetaller.

Det har vist sig, at udviklingen i forhold til støj dæmpende foranstaltninger på skydebaner går i retning af, at det vil være nødvendigt at designe individuelle støj dæmpende foranstaltninger for hvert enkelt skydebaneanlæg - både for at sikre en tilstrækkelig støj dæmpning i henhold til lokale krav og tage hensyn til økonomien. Der iværksættes Skydebaneprojekter, hvor forskellige løsninger gennemføres og testes. Alternativt skal der gennemføres forsøg i skala 1:1 for at dokumentere effekten f.eks. et projekt på Sjælsø skydebaner med støj dæmpende foranstaltninger ved overdækning med åbent kassettag.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse vil i løbet af 2015 udarbejde et katalog til "skræddersyede projektspecifikke" løsninger for støj dæmpning. **Målet er delvist opfyldt.**

2.6 MILJØLEDELSE

Formålet med fokusområdet er at indføre miljøledelse efter standarden ISO 14001:2004.

Fokusområdet er underopdelt i følgende emne:

- Indførelse af miljøledelse

2.6.1 INDFØRELSE AF MILJØLEDELSE

Målsætningen er, at Forsvarsministeriet systematisk vil indføre miljøledelse efter standarden ISO 14001:2004. Der er ingen mål indenfor dette område, der skal indfries i 2014.

Reparation af hovedmotor på ESBERN SNARE af ABSALON-klassen 2014